

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ПРИТУЛКУ

Коляда Наталія Миколаївна

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна*

Левченко Наталія Володимирівна

*кандидат педагогічних наук, професор,
викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна*

Притулки для дітей і підлітків – це місце, де діти, які залишилися без батьківської опіки, зазнали знуцання і насильства, мають тимчасово отримати житло і харчування. Перебування дітей в цих закладах повинно бути максимально використане для реабілітаційної роботи(соціальної адаптації і підтримки, надання медичної, психологічної і педагогічної допомоги).

Аналіз соціальної, педагогічної, психологічної, соціально-правової, соціологічної літератури свідчить, що у роботах Н. Агаркової, І. Зверєвої, А. Капської, О. Караман, М. Ковальчук, І. Ковчіної, А. Платонова, Л. Яковлевої розглядаються засади соціально-правового, соціально-педагогічного та соціального захисту дитинства; питання пошуку причин виникнення соціального явища дитячої бездоглядності та розробки соціально-педагогічних механізмів присвячені праці А. Адлер, Т. Алексеєнко, О. Безпалько, Л. Волинець, А. Зінченко, А. Капська, П. Люблінський, Л. Мардахаєв, Ф. Мустаєва, І. Пінчук; особливості професійної діяльності соціального педагога з дезадаптованими категоріями дітей та технологій соціально-педагогічної роботи з ними приділяли увагу Л. Артюшкіна, Г. Бевз, Ю. Василькова, Н. Заверико, І. Зверєва, А. Капська, Л. Коваль, А. Мудрик, С. Харченко; предметом досліджень таких науковців, як Л. Виготського,

Н. Йорданського, М. Крупініної, А. Макаренка були соціально-психологічні аспекти впливу вулиці на розвиток особистості дитини.

Аналіз науково-дослідних джерел доводить, що проблему та особливості соціальної роботи з дітьми притулку потребує детального і конкретного вивчення та розгляду.

Мета статті – розкрити та теоретично обґрунтувати особливості соціальної роботи з дітьми в умовах притулку.

До основних завдань притулку відносять соціальний захист дітей, які опинилися в складних житлово-побутових умовах, залишили навчальні заклади і позбавленні сімейного виховання. Ще одним із завдань – створення належних житлово-побутових і психолого-педагогічних умов для забезпечення нормальної життєдіяльності дітей, надання їм можливості для навчання, праці та змістовного дозвілля [2].

Відповідно до Постанови КМУ «Про типові положення про притулок для дітей служби у справах дітей» виокремлено такі категорії дітей, які можуть перебувати у притулку: діти, які заблукали; діти, які були покинуті батьками або піклувальниками; діти, які жебракують і місце знаходження їх батьків не встановлено; діти, які залишилися без піклування батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників); діти, які залишили сім'ю чи навчальний заклад; діти, які вилучені уповноваженим підрозділом органу Національної поліції із сімей, перебування в яких загрожувало їх життю і здоров'ю; діти, які втратили зв'язок з батьками під час стихійного лиха, аварії, катастрофи, інших надзвичайних подій; діти, які не мають постійного місця проживання і засобів до життя, підкинуті та безпритульні діти; діти, які самі звернулися за допомогою до адміністрації притулку; діти, які відбули покарання у виді позбавлення волі на певний строк [2].

Тому, соціальному працівникові за підтримки та активної допомоги адміністрації, лікаря, психолога та інших працівників притулку необхідно перше вивчити обставини сімейного життя дитини, родини, соціальні зв'язки, уподобання та особисті якості. Для роботи з дитиною у притулку

соціальному працівникові необхідно: отримати інформацію, яка стосується соціального статусу дитини (побувати в сім'ї, вивчити структуру, оцінити матеріальний стан, моральний та психологічний клімат, становище дитини в сім'ї; познайомитись з іншими близькими для дитини людьми, побувати в школі, поліції, у сусідів тощо); оформити документи внутрішнього користування (зібрати дані про сім'ю, матеріали з органів опіки, поліції, акти відвідування сім'ї (соціальна картка дитини, що знаходиться в притулку); зробити аналіз інформації з іншими установами, які надають допомогу дітям з неблагополучних сімей; установити зв'язки з іншими установами, які надають допомогу дітям з неблагополучних сімей; розпочати підготовку документів щодо усиновлення дитини, опіки або переходу його до іншого закладу; визначити можливості соціальної підтримки під час перебування в притулку (навчання у школі, в закладі професійної освіти, працевлаштування, інші життєві проблеми); разом з дирекцією підготувати документи щодо порушення кримінальної справи в інтересах дитини (наприклад, за фактами знущання або насильства) [2, 3].

Отже, вирішення таких важливих завдань вимагає тісної взаємодії працівників притулку з працівниками інших органів і установ, особливо з інспектором у справах неповнолітніх, прокуратурою, органами опіки і піклування, закладами освіти та соціального захисту та ін.

Характерною рисою для дітей, які потрапляють у притулок є порушення норм соціалізації – це неспроможність адаптуватися до незнайомої середовища, нових обставин, до різних проявів девіантної поведінки (крадіжок, гіперсексуальності, порушення статевих орієнтацій). Однією із причин цього явища є погане виховання в сім'ї, відсутність позитивного прикладу та досвіду батьків, порушення емоційних зв'язків між батьками та дітьми, а також несприятливий вплив зовнішнього оточення. До завдань роботи соціального працівника з дитиною або підлітком у притулку відноситься – вивчення рівня його соціального розвитку для того, щоб надати необхідну допомогу або підтримку [2, 3].

Один із видів соціальної роботи, яку в першу чергу використовує соціальний працівник – спілкування, мета якого з'ясувати коло питань, знання яких допоможе побудувати роботу з дитиною. Спілкування на нашу думку можна поділити на три етапи: *перший етап*, уявити сімейну ситуацію очима дитини, з'ясувати ставлення дитини або підлітка до того, що чиниться у сім'ї, до батьків, їх знайомих, до братів, сестер, якщо вони є. потрібно встановити, чи є зв'язки з іншими родичами, бабусями, дідусями, які взаємостосунки між ними та батьками дитини, щоб знайти, чим оперувати в роботі. Як показує статистика, діти дошкільного віку часто продовжують любити своїх батьків. Буває, що вони ідеалізують їх, згадують тільки позитивне, пояснюючи погане ставлення зайнятістю, наприклад, «доглядати за молодшим братиком». Інколи це почуття різко контрастує з відношенням до дітей самих батьків, які поринули у пияцтво та розпусту; *другий етап*, з'ясувати коло інтересів дитини або підлітка. У дітей старшого дошкільного та шкільного віку треба запитати, чи ходять вони до садків або школи, чим вони захоплюються, чим займається у вільний час. Вияснити їх відносини з однолітками, вчителями, іншими особами, хто для дитини або підлітка є авторитетом – «значимий інший»; *третій етап*, ставлення до дитини чи підлітка до норм моралі і моральності, прийнятих у суспільстві. У притулках, як правило, знаходяться діти, які не отримали сімейного виховання та соціалізації, які пройшли «свої університети», внаслідок чого вони не мають чітких моральних орієнтирів, віддають перевагу бездуховному проведенню часу[3].

Під час бесід з дітьми та підліткам для оцінки рівня їх соціального розвитку можна орієнтуватися на такі діагностичні ознаки: наявність позитивно орієнтованих життєвих планів та професійних намірів; ступінь свідомості та дисциплінованості відносно навчання; рівень розвитку та потягу до знань, навичок, вмінь (спортивних, технічних, творчих та ін.); адекватне відношення до педагогічних дій і поведінки дорослих; здібність враховувати колективні інтереси, поважати норми колективного життя; здатність критично, відповідно до норм моралі та права, оцінювати вчинки оточуючих, друзів, однокласників;

самокритичність, наявність навичок самоаналізу; уважне, чутливе ставлення до оточуючих, здатність до співчуття; вольові риси, протидія поганому впливу, здатність самостійно знаходити рішення та боротися з перешкодами.; зовнішня культура поведінки (зовнішній вигляд, акуратність, культура мови, ввічливість); подолання та відмова від поганих звичок, форм асоціальної поведінки (вживання алкоголю, наркотиків, брудних слів)[3].

Отже, одним з головних завдань соціальної роботи з дитиною у притулку створення сприятливих умов для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дітей, забезпечення їх правового та соціального захисту, а також подолання педагогічної занедбаності, корекція порушень поведінки і здоров'я, забезпечення умов для нормальних стосунків у сім'ї з рідними, для успішного навчання в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>
2. Постанова Кабінету міністрів України «Про Типове положення про притулок для дітей служби у справах дітей» № 565 від 9 червня 1997 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/565-97-%D0%BF>
3. Притулки для неповнолітніх: статус та особливості роботи / матеріали на допомогу працівникам притулків для неповнолітніх. – Київ : НВФ «Студцентр», 1998. – 152 с.